Ένα ακόμα ποιοτικό στοιχείο που ερμηνεύει το ξέσπασμα της κρίσης ήταν το γεγονός ότι συνέβησαν μεγάλες κοινωνικές ανακατατάξεις που δυστυχώς δεν «έτυχε» να τις προσέξει το πολιτικό σύστημα που είχε την ευθύνη της διακυβέρνησης. Ήταν το εξής: και παλαιότερα δηλαδή κατά την δεκαετία του ’80 αλλά και νωρίτερα, τα ελλείμματα στα δύο ισοζύγια αλλά κυρίως στο εξωτερικό μπορούσε να τα καλύπτει το πλεόνασμα που σημειώνονταν στο ισοζύγιο **των άδηλων πόρων**. Έτσι οι κυβερνήσεις δεν ανησυχούσαν και πολύ. Όταν όμως τα εμβάσματα από το εξωτερικό, ναυτιλιακό, μεταναστευτικό, κλπ, άρχισαν να μειώνονται λόγω αντιστροφής των τάσεων, (επαναπατρισμός των Ελλήνων τους εξωτερικού, μείωση του αριθμού των ναυτικών) τότε ο δημόσιος δανεισμός
υψηλών απαιτήσεων εξυπηρέτησης έγινε αναπότρεπτος. Η λύση που οφείλονταν αλλά δεν δόθηκε ήταν ο
εξορθολογισμός των δημοσίων δαπανώ ν
από τις εκάστοτε κυβερνήσεις και η υιοθέτηση μιας σύγχρονης μορφής διακυβέρνησης.

Από την άλλη πλευρά εξασθένισαν και οι ροές στο ισοζύγιο της κίνησης κεφαλαίων ειδικά μετά την κρίση στο ελληνικό χρηματιστήριο με αποτέλεσμα νέα πίεση στις απαιτήσεις κάλυψης των ελλειμμάτων.

Οι ανεδαφικές προσδοκίες (fake expectations) που καλλιεργήθηκαν την πρώτη δεκαετία της νέας χιλιετίας και η παράλογη αδιαφορία για το μέλλον από τους πολιτικούς ταγούς αφ’ ενός και της αντιπαραγωγικής και τυχάρπαστης επιχειρηματικής διεφθαρμένης συμπεριφοράς από ορισμένους οικονομικούς μεγαλοπαράγοντες, που καταπατούσαν τα νομικά πλαίσια και τα επιχειρηματικά θέσμια, αφ’ εταίρου, έφεραν την οικονομία σε ένα τέτοιο επίπεδο που η καταστροφή ήταν η μόνη νομοτελειακή αναγκαιότητα.

Αυτοί αλλά και μερικοί ακόμα σημαντικοί παράγοντες που σχετίζονται με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού είναι το υπόβαθρο που γέννησε την μακρόχρονη κρίση στην ελληνική κοινωνία η οποία δεν είναι ούτε κυκλική ούτε και συγκυριακή, αλλά ολικώς **διαρθρ ωτική.**

Η οικονομία ήταν αναμενόμενο να εισέλθει σε κρίση γιατί και τα εσωτερικά και τα εξωτερικά ελλείμματα ήταν πέρα από κάθε έλεγχο γεγονός που απεικονίσθηκε στο δημόσιο χρέος. Στα επίπεδα αυτά των ανισορροπιών καμία άλλη χώρα από το κατάλογο που παραθέτω δεν έχει εκπέσει. Χώρες με δίδυμα ελλείμματα, με ασθενή και εξαρτημένη παραγωγική βάση σε ανησυχητική έκταση αυτή την περίοδο είναι μόνο η Αργεντινή και η

Τουρκία. Η Χιλή είναι η περισσότερο αναπτυγμένη χώρα της Λατινικής Αμερικής και η παραγωγική της βάση με τη βιομηχανία χαλκού και μετάλλων που διαθέτει είναι τεράστια.

Αν προσμετρηθούν και άλλοι παράγοντες όπως ο πληθωρισμός ή τα επιτόκια τότε η κρίση σ' αυτές τις χώρες (Αργεντινή και Τουρκία) θα πάρει τη μορφή της αναπότρεπτης αναγκαιότητας.

Χώρες
ΑΕΠ
% μετ.
Επιτόκια
Πληθωρ.
Ανεργία
Κ. Πρ.
Χρέος

Ις. Πλρ.
Ελλάδα
200
1,8
0,20
1,8
18,9
0,9
178,61
-0,8
Ιταλία

1935
0,8
0,00
1,6
10,1
-2,3
131,8
2,8
Βέλγιο
493
1,7
0,4

0,00
6,3
-1,8
103,1
-0,20
Τουρκία
851
5,2
24
25,24
11,1

-1,5

28,31

-5,35

Αργεντινή

638

-4,2

63,29

45,5

9,6

-3,9

57,1

-4,8

Ελβετία
679
3,4
-0,75
1,1
2,4
1,2
29,7
9,8
Πολωνία
525

5,1
1,5
1,8
5,7
-1,7
50,0
0,30
Ιρλανδία
334
9,0
0,00

0,90
5,3
-0,3
68
12,5
Χιλή
277
5,3
2,75
2,9
7,0
-2,8

23,6

-1,5

(-το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ

- το ΑΕΠ σε δις δολάρια

- % μεταβολής του ΑΕΠ

- έλλειμμα ή πλεόνασμα στον Κ.Π.)

Η εικόνα της Ελλάδας είναι πολύ πρωτότυπη ομολογουμένως. Εμφανίζει πρωτογενή πλεονάσματα αλλά αυτό το γεγονός μοιάζει να είναι περισσότερο λογιστικό παρά πραγματικό. Εμφανίζει ένα χαμηλό πληθωρισμό αλλά ο πυρήνας του είναι σε ανοδική τροχιά.

Λόγω του εξαντλητικού περιορισμού της ζήτησης το εξωτερικό έλλειμμα έχει μειωθεί δραστικά αλλά αυτό είναι αποτέλεσμα της εισοδηματικής συρρίκνωσης και όχι της αναπτυξιακής ώθησης των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων.

Η λογιστική τακτοποίηση των δημόσιων οικονομικών είναι ασφαλώς ένα ζήτημα. Ένα άλλο όμως ζήτημα είναι ο τρόπος με τον οποίο έγινε. Αυτός είναι γνωστός σε όλους αλλά έχει σημασία να τονίσω πως ενώ οι Έλληνες έκαναν το καθήκον τους και πλήρωσαν την σπατάλη του παρελθόντος με το μισό σχεδόν του ετήσιου εισοδήματος τους οι πολιτικοί των κυβερνήσεων δεν το έκαναν γιατί δεν εξασφάλισαν θεσμικά τις προϋποθέσεις για ένα μεγάλο αναπτυξιακό ξεκίνημα. Εκείνο που φαίνεται πως δεσπόζει στις επιλογές τους είναι

ο μικροκομματικός ανάξιος υπολογισμός μιας ισχνούς, πρόσκαιρης και ασταθούς πολιτικής εμβέλειας.

Στο τομέα των χρηματοοικονομικών αυτή τη στιγμή οι εξελίξεις είναι αρκετά απαισιόδοξες. Οι αποδόσεις του δεκαετούς ομολόγου παρά το γεγονός ότι έχουμε εξέλθει από τα μνημόνια έχουν αυξηθεί ενώ η ελληνική χρηματαγορά δεν δείχνει να συμμερίζεται την αισιόδοξη ρητορική της κυβέρνησης. Από την άλλη πλευρά το τραπεζικό σύστημα είναι ακινητοποιημένο είτε λόγω κόκκινων μη εξυπηρετούμενων δανείων είτε λόγω μείωσης των καταθέσεων είτε λόγω έλλειψης ζήτησης χρήματος. Ωστόσο σε όλες τις περιπτώσεις η αντιφατική πολιτική των οικονομικών αρχών δεν ενθαρρύνει ούτε τους επενδυτές τίτλων ούτε τους επενδυτές παγίου κεφαλαίου να πάρουν το ρίσκο Ελλάδα.

Ποιες μπορεί να είναι οι προοπτικές της οικονομίας;

Η εικόνα που εμφανίζει η ελληνική οικονομία είναι σε αδρές γραμμές η εξής:

- Διασπασμένη παραγωγική βάση με διακλαδικές ασυνέχειες,
- Εξάρτηση οικονομικών νησίδων από τις διακυμάνσεις της εξωτερικής ζήτησης όπως για παράδειγμα ο ρηχός κι' ασύμμετρος τουριστικός τομέας,
- Πλήρης εξάρτηση των ενδιάμεσων κεφαλαιουχικών αγαθών από τις διεθνείς αγορές,
- Πτώση του προϊόντος της μεταποίησης και της αγροτικής παραγωγής σε ανησυχητικά επίπεδα,
- Έλλειψη εγχώριων άμεσων επενδύσεων σε ανταγωνιστικούς τομείς νέων τεχνολογιών,

- Υψηλά ποσοστά ανεργίας, υποαπασχόλησης και ετεροαπασχόλησης με χαμηλές αμοιβές στα όρια της επιβίωσης. Οι νέες θέσεις που δημιουργήθηκαν κατά τα χρόνια της κρίσης κατά πλειοψηφία ανήκουν στο τομέα της σίτισης και της ψυχαγωγίας. Είναι δε εποχικές και πρόσκαιρες ανάλογα με τους συγκυριακούς κύκλους.
- Υπάρχουν απειράριθμοι ανασχετικοί παράγοντες για την εισαγωγή ξένων επενδύσεων. Η γραφειοκρατία, η καθηλωτική φορολογία νομικών προσώπων, η έλλειψη εξειδικευμένου δυναμικού, η αδρανοποίηση του πιστωτικού συστήματος και η υπέρ συγκέντρωση της διοικητικής και πολιτικής εξουσίας είναι μερικοί μόνο απ' αυτούς.
- Οι δημόσιες επενδύσεις που κατά κάποιο τρόπο θα αντιστάθμιζαν την απουσία ιδιωτικών έχουν περικοπεί στο ελάχιστο.
- Η δημοσιονομική πολιτική έχει παγιδευτεί στην εξυπηρέτηση του κομματικού στόχου της ελεγχόμενης ή δυνατόν ελάχιστης ζημιάς. Υψηλή φορολόγηση, μεγάλα πλεονάσματα και μεταβιβαστικές πληρωμές στις «ευπαθείς» ομάδες του πληθυσμού.Με τον τρόπο αυτό η ζήτηση ενισχύεται αλλά στο επίπεδο των βασικών αναγκών επιβίωσης. Δεν μπορεί δηλαδή να ενεργοποιήσει τον αναπτυξιακό επιταχυντή επενδύσεων.

Υπάρχουν ακόμα και άλλοι ζοφεροί παράγοντες που σκιαγραφούν την εικόνα της οικονομίας αλλά καθίσταται μάλλον περιττό να τους αναφέρω γιατί είναι πασίγνωστοι.

Το μεγάλο πρόβλημα που τίθεται είναι πως μπορεί να αντιστραφεί αυτή η κατάσταση. Πως μπορεί η ελληνική οικονομία να επανασυνδεθεί με προοπτικές που θα την οδηγήσουν στη έξοδο.

Όλοι ομολογούν ότι το πιο αποτελεσματικό εργαλείο είναι οι επενδύσεις. Και μάλιστα οι **ξένες άμεσες επενδύσεις**. Όμως αν αφεθούν να λειτουργήσουν οι αυτοματισμοί της αγοράς τότε, αν αυτές έρθουν, είναι βέβαιο πως θα στραφούν προς τους τομείς του τουρισμού, της λιανικής κατανάλωσης, της ψυχαγωγίας, κλπ, δηλαδή σε τομείς οι οποίοι δεν παράγουν προϊόντα διεθνώς εμπορεύσιμα. Φυσικά και αυτές είναι απαραίτητες αλλά δεν λύνουν οριστικά το πρόβλημα της παραγωγικής υστέρησης.

Εκείνο που χρειάζεται επειγόντως είναι ένα αποτελεσματικό κίνητρο εισαγωγής επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και μάλιστα σε τεχνολογίες αιχμής. Αυτό δεν είναι μόνο ένα εθνικό αναπτυξιακό σχέδιο**, αλλά δεκατρία περιφερειακά σχέδια** που θα καινοτομούν στους τομείς της διοίκησης με την πάταξη της γραφειοκρατία, της αυτοματοποίησης των επιχειρηματικών διαδικασιών, της αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων και κονδυλίων. Με άλλα λόγια εκείνο που χρειάζεται είναι η αλλαγή **του διακυβερνητικού μοντέλου** άσκησης της πολιτικής πράξης. Η υπέρ συγκέντρωση αγαθών, κεφαλαίων και υποδομών στην πρωτεύουσα το μόνο που προκαλεί είναι να αυξάνει το κοινωνικό κόστος των συναλλαγών και να δημιουργεί εξωτερικές επιβαρύνσεις που στραγγαλίζουν το ιδιωτικό κέρδος. Όποιο και αν είναι αυτό ποσοστιαία. Στις περιπτώσεις αυτές όπου το κοινωνικό κόστος από μία οικονομική δραστηριότητα είναι μεγαλύτερο από το ιδιωτικό όφελος του επενδυτή το κράτος είναι υποχρεωμένο να παρέμβει. Αλλά δυστυχώς το ελληνικό κράτος δεν έχει ούτε την γνώση, ούτε τη βούληση αλλά ούτε και τα μέσα να ασκήσει στρατηγική πολιτική επενδυτικών και κοινωνικών διακανονισμών. Με άλλα λόγια ο ρόλος αυτός του κράτους ουδόλως εξυπηρετείται.

Τα περιφερειακά επενδυτικά σχέδια ανάπτυξης θα δώσουν όλες εκείνες τις πληροφορίες για τους τομείς και τους πόρους που είναι σε ωρίμανση να δεχθούν επενδυτικά κεφάλαια. Αυτός είναι ο τρόπος που η ανάπτυξη του θα συντελέσει και στην αποκέντρωση και αποσυμφόρηση του λεκανοπεδίου από τους αντιαναπτυξιακούς παράγοντες.

Φυσικά η όλη διαδικασία θα πάρει χρόνο. Είναι **ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο μεταβολής των κατανομώ ν** που έχουν συντελεστεί στην Ελλάδα τα τελευταία **πενήντα χρόνια**. Και αυτό δεν είναι καθόλου ευνοϊκό για τα κόμματα που θέλουν να ασκήσουν ιδιοτελή εξουσία για δύο ή τρία χρόνια. Δυστυχώς γι' αυτά οι λύσεις που είναι απολύτως αναγκαίες και εξυγιαντικές για την Ελλάδα δεν είναι βραχυπρόθεσμες ούτε αναφέρονται στο κομματικό κόστος ή στην κομματική ωφέλεια. Είναι **μακροπρόθεσμες και ιστορικές**. Απαιτούν εθνική συνεννόηση και συνεργασία πολιτική, κοινωνική και συνδικαλιστική.

Συνεπώς το συμπέρασμα είναι ότι με την **υπάρχουσα κομματική «τεχνολογία» διαχείρισης του βραχυπρόθεσμου** η Ελλάδα δεν πρόκειται να αντιμετωπίσει θετικά και οριστικά τις οικονομικές και κοινωνικές αντιξοότητες.
Απαιτείται **διαφορετική θεωρία πολιτικής δράσης.**
Απαιτείται ρεαλιστικός σχεδιασμός, προγραμματισμός και έλεγχος των παραγόντων που οδηγούν στην έξοδο από την ζοφερά αυτή εποχή.

Κουρματζής Θάνος

Οικονομολόγος - Στατιστικός - Συγγραφέας